

Lukiokoulutuksen tulevaisuus haja-asutusalueilla

Olemme huolissamme siitä, miten lukiokoulutusta voidaan tulevaisuudessa järjestää eri puolilla Suomea. Ikäluokkien pieneneminen aiheuttaa tietenkin huolta ja voi tehdä koulunpidon vaikeaksi tai mahdottomaksi monilla alueilla. Toisaalta hallinnossa tapahtuvat hankkeet voivat tahtomattaan tai ehkä jopa tavoitteellisesti edistää tuota kehitystä.

Tähän asti **pienen lukioiden turvana on ollut valtionosuus, joka on kasvanut opiskelijamäärän vähetessä** siten, että koulun ylläpito on ollut mahdollista. Nyt suunnitteilla olevat toisen asteen koulutuksen uudistukset saattavat vaikuttaa valtionosuuteen ja siten kuntien mahdollisuuteen ylläpitää lukiokoulutusta. Kirjoitelman lopussa on katkelma **Koulutuspoliittisesta selonteosta** sekä Opetus- ja kulttuuriministeriön **Toisen asteen koulutuksen yhteistyön ja järjestäjä rakenteen kehittäminen** -hankkeen tavoitteista.

Valtionhallinnon tavoite on vähentää koulutuksen järjestäjien määrää varsinkin haja-asutusalueella ja mahdollisesti siirtää lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus saman koulutuksen järjestäjän alaisuuteen. Tällä tavoitteella on toteutuessaan kaksi yleissivistävän koulutuksen kannalta haitallista seurausta.

- Lukiokoulutus ja perusasteen koulutus** toimivat pienillä paikkakunnilla yhteisissä tiloissa ja pitkälti yhteisin opettajavoimin. Jos lukiokoulutuksen osalta järjestäjä on joku muu kuin perusasteen koulutuksen järjestäjä, yhteistyö hankaloituu ja voi kokonaan loppua. Tämä vaikuttaa välittömästi perusasteen koulutukseen. **Miten voidaan taata kelpoiset ja osaavat opettajat** kaikkiin aineisiin? Entä tilojen käyttö, Siirtykö lukiokoulutus ammatillisen koulutuksen kanssa samoihin tiloihin? Mitä tehdään tyhjiksi jääville lukion tiloille?
- Nykyisen lainsäädännön mukaan lukiokoulutuksen valtionosuutta laskettaessa opiskelijamäärään lasketaan kaikki opetuksen järjestäjän alaisuudessa olevien oppilaitosten opiskelijat. **Jos lukioita yhdistetään saman koulutuksen järjestäjän alaisuuteen, nykyisten säädösten puitteissa oppilaskohtainen valtionosuus pienenee merkittävästi.** Jos opetusta edelleen pyrittäisiin järjestämään eri yksiköissä, kuluja on mahdotonta pienentää samassa suhteessa, joten lukioyksiköitä olisi pakko yhdistää.

Lasken oheen pari esimerkkiä lukiokoulutuksen valtionosuudesta nykyisten säädösten mukaisesti:

Opiskelijamäärä	valtionosuus/ opiskelija (€)	nykyinen lukioyksikön valtionosuus (€)	lukioyksikön valtionosuus (€) ilman pieneen lukioiden lisää
45	13 071,92	588 236,40	303 997,95
60	10 538,60	632 316,00	405 330,60
75	10 133,27	759 995,25	506 663,23

(laskelma perustuu Kuntaliiton valtionosuuslaskuriin 2022, opiskelijakohtainen perusrahoitus on 6775,51 €)

Huomataan, että nykyisten säädösten mukaisesti yhden pieneen lukion valtionosuus ei muutu kovin nopeasti opiskelijamäärän muuttuessa. Toisaalta koulutuksen menotkin riippuvat pitkälti opetusryhmien määrästä, eivät niinkään opiskelijoiden määrästä. Kaikki edellä olevat esimerkkilukioiden ovat yksisarjaisia, joten niiden menotkin ovat lähes yhtä suuret. Esimerkkilukioiden yhdessä ikäluokassa on opiskelijoita keskimäärin 15, 20 tai 25. Nykyinen **valtionosuuslaskuri on suunniteltu tasaamaan opiskelijamäärän vaihteluista aiheutuvia muutoksia, miten on tulevaisuudessa?**

Koulutuspoliittisessa selonteossa ja hankkeessa toisen asteen koulutuksenjärjestäjä rakenteesta on asetettu tavoitteeksi lukiokoulutuksen turvaaminen maan eri puolilla. Tiedetään, että vuonna 2018 lukiokoulutuksen järjestäjistä yli 200:lla oli vain yksi oppilaitos ja 92:lla oli alle 100 opiskelijaa. Tätä joukkoa suunnitteilla olevat uudistukset koskevat ja **uhkana on, että vuonna 2040 on suuri osa pienistä lukioista hävinnyt.**

Miten voitaisiin taata, että lukiokoulutusta edelleen on saatavissa tasapuolisesti eri puolilla maata ja että myös perusasteen koulutus voidaan turvata? Ensinnäkin on pohdittava PARAS -lain tapaista järjestelyä, PARAS -lain aikana tehdyt muutokset koulutuksen järjestäjissä eivät muuttaneet valtiosuuslaskentaa. Toiseksi on pohdittava, olisiko sittenkin syytä yhdistää koulutuksenjärjestäjiä erikseen yleissivistävällä puolella eli perusasteen ja lukiokoulutuksen järjestäjätahoilla, mikä on mahdollistanut pätevien opettajien antaman perusopetuksen maaseudulla jo pitkään. Lukiokoulutuksen ja perusopetuksen tiiviillä yhteistyöllä on saattanut olla vaikutusta myös Suomen hyvään pisa-menestykseen (lukiokoulutuksen tutkija Jouni Välijärvi, Suomen Kuvalehti 23/2015). Yhteistyöllä yleissivistävässä koulutuksessa selkeästi enemmän mahdollisuuksia kuin lukiodien ja ammatillisen koulutuksen yhteistyössä. Jälkimmäistäkään emme väheksy, päinvastoin, hyvää yhteistyötä ammatillisen ja lukiokoulutuksen välillä voidaan tehdä, vaikka koulutuksen järjestäjä ei ole yhteinen. **Yhteistyöhön lukioita ja ammatillista koulutusta tulee velvoittaa.** Onko ainoa mahdollisuus tehdä se yhdistämällä opetuksen järjestäjät? Eikö voitaisi pohtia myös taloudellisia kannustimia. Nykyisin yhdistelmäututkinnon eli ammatillisen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon sekä ylioppilastutkintoon vaadittavat lukio-opinnot suorittaneiden opiskelijoiden valtiosuus on sama kuin muilla vastaavaa ammatillista tutkintoa suorittavilla. Eikö tuollaisen palvelun tarjoaminen ole niin arvokasta, että siihen voisi saada vähän isomman valtiosuuden, kustannuksia opetuksen järjestäjälle se joka tapauksessa aiheuttaa.

Syntyvien ikäluokkien pienentyessä myös **toisen asteen opiskelijoiden ikäluokat vääjäämättä pienenevät.** Tämän tosiasian edessä olemme viimeistään **2030 -luvulla.** Mitä asialle voitaisiin tehdä ja pitäisikö sille jotakin tehdä? Mielestämme voitaisiin ja pitäisi. Finest Future -yritys on asettanut **tavoitteeksi tuoda Suomen pieneen lukioihin 15 000 opiskelijaa vuosittain.** Tuo määrä kompensoisi pienenevistä ikäluokista aiheutuvan opiskelijoiden vähentymisen. Mitä se maksaisi? **Lukiokoulutus ei olisi juurikaan kalliimpaa kuin tänäkään päivänä,** jos opiskelijat valitaan siten, että oppilaitoksiin ei ole tarpeen lisätä uusia opetusryhmiä. Opiskelijat tulisivat maista, joissa heillä ei ole mitään mahdollisuutta kouluttautua, nyt he saisivat mahdollisuuden. Todennäköisesti monet heistä jatkaisivat myös yliopisto-opintoja Suomessa ja uskomme, että moni opintojen jälkeen myös jäisi työhön Suomeen. Tällä tavoin olisi mahdollisuus ratkaista myös odotettavissa oleva pula osaavista työntekijöistä Suomessa.

Suomen koulutusjärjestelmän uudistuksia valmistellaan virkamiestyönä ja mainitun Opetus- ja kulttuuriministeriön hankkeen toimesta. Poliittisten päättäjien olisi hyvä olla ajan tasalla ja pohtia osaltaan ratkaisuvaihtoehtoja. He päätökset kuitenkin viime kädessä tekevät ja kantavat vastuun.

Allekirjoittajat:

Kimmo Vepsä, sivistys- ja hyvinvointijohtaja
Ulvilan kaupunki

Vesa-Pekka Leino, sivistysjohtaja
Eurajoen kunta

Heikki Kiviniemi, sivistysjohtaja
Kankaanpään kaupunki

Tommi Aalto, sivistysjohtaja
Harjavallan kaupunki

Leena Aalto-Setälä, sivistysjohtaja
Kokemäen kaupunki

Juha-Pekka Pihlman, rehtori ja vt. sivistysjohtaja
Kokemäen kaupunki

Jaakko Laeslahti, opetuspäällikkö
Euran kunta

Eija Mattila, sivistysjohtaja
Huittisten kaupunki

Pasi Koski, rehtori
Merikarvian lukio

Sari Lukka, rehtori
Harjavallan Keskustan yläkoulu ja lukio

Marianne Nurmo-Heikkilä, rehtori
Ulvilan lukio

Timo Mäkinen, rehtori
Lauttakylän lukio ja lukion aikuislinja

Ilkka Heikkilä, rehtori
Eurajoen lukio

Jari Koski, rehtori
Nakkilan yhteiskoulu ja lukio

Teemu Maunula, rehtori
Säkylän seudun lukio ja Säkylän yhteiskoulu

Juhani Grönroos, rehtori
Kokemäen lukio

Jukka Pirttimäki, rehtori
Euran lukio ja yhteiskoulu

Mari Fabig, rehtori
Kankaanpään Yhteislyseo ja Honkajoen lukio

Koulutuspoliittinen selonteko
<https://okm.fi/koulutusselonteko/toinen-aste>

Toisen asteen koulutuksen osalta

Tavoite

Vaikuttavuutta ja saavutettavuutta toisen asteen koulutuksessa edistetään.

Toimenpiteet

muun muassa

- Uudistetaan toimijarakennetta järjestäjälähtöisesti tukemalla sekä toimialakohtaisiin ja valtakunnallisiin osaamistarpeisiin vastaamista että järjestäjien ja alueiden omia tavoitteita. Tuetaan ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja lukiokoulutuksen järjestäjien keskinäisiä yhdistymisiä sekä toisen asteen koulutuksen kattavien koulutuksen järjestäjäkokonaisuuksien syntymistä. Poistetaan lainsäädännölliset ja rahoitukseen liittyvät esteet lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien yhdistymiseltä etenkin niillä alueilla, joilla se on toiminnan laadun ja koulutuksen saavutettavuuden varmistamiseksi välttämätöntä. Säädösten valmistelussa otetaan huomioon lukion ja ammatillisen koulutuksen erilaiset tavoitteet, tehtävät ja toimintamallit.
- Toisen asteen koulutuksen toimintaedellytysten turvaamiseksi ja koko maan kattavan saavutettavuuden varmistamiseksi käynnistetään kokonaisvaltainen ja pitkäjänteinen uudistamisohjelma. Ohjelmalle asetetaan valtakunnalliset tavoitteet, mutta se toteutetaan alueelliset erityispiirteet huomioon ottaen. Toteutettavat ratkaisut voivat olla erilaisia maan eri alueilla, ja ne voivat toteutua eritahtisina. Uudistuksen toimeenpanolle laaditaan tiekartta, jossa määritellään tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavat keskeiset toimenpiteet ja niiden aikataulut sekä resurssit. Huomioon on otettava ainakin väestönmuutoksen erilaisuus ja eritahtisuus, alueen väestön koulutustaso, kansalliskielet ja alueen elinkeinorakenne. Uudistustyön yhteydessä arvioidaan, millä tavoin pienenevän väestöpohjan alueiden vaikea kustannusrakenne tulisi ottaa huomioon valtionosuuden määräytymisperusteissa.

Edellä kuvatuin toimenpitein vuoteen 2040 mennessä

- Toisen asteen koulutuksen järjestämisen tavat ja muodot poikkeavat selvästi nykyisestä. Uutta teknologiaa, pedagogisia toimintamalleja ja monipuolisia oppimisympäristöjä hyödynnetään oppijälähtöisesti ja oppimisen kannalta tehokkaasti ja niitä kehitetään jatkuvasti.
- Koulutuksen järjestäjäorganisaatiot voivat olla fyysisten tilojen ja laitteiden osalta keveitä. Ajasta ja paikasta riippumattomalla toteutuksella edesautetaan asiakaslähtöistä ja joustavaa toimintaa sekä hyvää saavutettavuutta. Samalla parannetaan opetuksen ja ohjauksen laatua.
- Sekä ammatillisen koulutuksen että lukiokoulutuksen järjestäjiä on oleellisesti nykyistä vähemmän.
- Etenkin väestökatoalueilla sekä lukio- että ammatillista koulutusta järjestetään useimmiten samoissa järjestäjäorganisaatioissa.

Toisen asteen koulutuksen yhteistyön ja järjestäjärakenteen kehittäminen

OKM070:00/2021 KEHITTÄMINEN

<https://okm.fi/hanke?tunnus=OKM070:00/2021>

Tavoitteet ja tuotokset

Hankkeen tehtävänä on tehdä esitykset:

- toisen asteen koulutuksen saavutettavuuden turvaamiseksi molemmilla kansalliskielillä alueellisesti eriytyvästä väestökehityksestä huolimatta

Lähtökohdat

Väestökehitys ja työelämän muutokset vaikuttavat toisen asteen koulutuksen tehtäviin ja muuttavat koulutuksen järjestämisen reunaehdoja. Oppimisen ja koulutuksen lisäksi ne vaikuttavat koulutuksen järjestäjärakenteisiin ja oppilaitosverkkoihin.

Tällä hetkellä ammatillisen koulutuksen järjestäjiä on 150 ja lukiokoulutuksen järjestäjiä 268. Lukiokoulutuksen järjestäjistä yli 200:lla oli vain yksi oppilaitos ja 92:lla oli alle 100 opiskelijaa vuonna 2018.

Koulutuspoliittisen selonteon tavoitteena on, että etenkin väestökatoalueilla lukiokoulutusta ja ammatillista koulutusta järjestetään tulevaisuudessa nykyistä useammin samoissa organisaatioissa ja että toisen asteen yhteistyötä syvennetään myös muilla toimenpiteillä.